

MASARYKOVA UNIVERZITA

(Attila Vincze), Filip Křepelka

Právní komparatistika

PRÁVNÍ STÁT

Důvod zkoumání v právní komparatistice

- Jako etalon či ideál považujeme za právní stát.
- Určité jevy považujeme za neslučitelné s ním.
- Tedy že je nežádoucí ne-právní stát.
- Co tedy právním státem rozumět ??!!
- Výrazy vláda práva a právní stát zde berme jako synonyma, mající původ v různých jazycích.
- Rule of law – tj. moc práva (nikoli vláda jako orgán)
- Rechtsstaat – právní stát pro odlišení.

Historické, kulturní a literární připomenutí

- ❏ *ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε κείμεθα, τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις*
- ❏ *„Poutníče, zvěstuj Lakedaimonským, že my tuhle mrtvi ležíme, jakož zákony kázaly nám.“*
- ❏ ---
- ❏ *Nechci už kývat, chci svůj názor mít,
až se k nám právo vrátí,
já chci svůj život jako člověk žít,
až se k nám právo vrátí.*
- ❏ *(Až se k nám právo vrátí / Spirituál kvintet)*

Vláda lidí, vláda práva?

- První přiblížení.
- Stát – jednotlivci pověřeni výkonem moci – postupují podle práva.
- Přirozené právo, odrážející... co?
- Nikoli svévole.
- Právo poznatelné: jak přirozené, tak pozitivní.
- Lze se tedy tomuto právu přizpůsobit.
- Může to být právo přísné, může to být právo jednotlivce výrazně omezující...

Henry VIII a Ivan IV

- Oba vládci žili v 16. století.
- Oba byli vládcové v nejvíce absolutistické fázi.
- Ovšem samoděržaví / parlamentarismus
- Oba měli postupně několik manželek.
- Oba nechali některé své manželky zabít.
- Nicméně rozdíl: Anglický král nechal inscenovat proces, který vedl k jejich odsouzení a spektakulární popravě. Ruský car nechal své znelíbené manželky podle dostupných zdrojů patrně zardousit v ústraní.
- Dodnes rozdíl Velká Británie a současné Rusko?

Koncepty rule of law / Rechtsstaat

- Rule of law
- V Anglii, posléze Velké Británii.
- Magna charta libertatum (1215), Bill of Rights (1689) – zdůraznění vlády zákona, osobních svobod.
- Vývoz v rámci zemí common law.
- Rechtsstaat – filosofie proti Polizeistaat / Gewaltstaat.
- Immanuel Kant a další němečtí filosofové 18. a 19. století?

Souvislost: demokracie?

Vláda jednotlivce, vláda určitých mocenských tříd / skupin, vláda většiny.

- ☞ Demokracie = opakované volby reprezentantů, popř. přímá demokracie.
- ☞ Postupné prosazování volebního práva: šlechta, postupné rozšiřování, muži a teprve později ženy, potlačení vyloučení nejrůznějších kategorií problematických a marginalizovaných osob.
- ☞ Rovnost hlasu bez zohlednění užitečnosti jednotlivce.
- ☞ Skutečné využívání volebního a dalších politických práv.
- ☞ Různé podoby: kompetitivní, konkordantní demokracie...

Souvislost: svoboda, rovnost, svornost

- Základní osobní svobody.
- Padesát odstínů svobody / omezení.
- Jednotlivé základní práva a svobody – známe z katalogů základních práv.
- Omezení: zdanění, všelike regulace, úprava vlastnictví, úprava povinností vůči okolí.
- Dříve zcela běžné očekávání obětování života za panovníka / vlast / národ... Nyní nás děsí...
- Asie – možná právní státy, ale více smyslu pro omezení a povinnosti, nikoli svobod a oprávnění.
- Rovnost – obecně všichni stejná práva, zároveň však rovnost může omezovat svobodu.

Souvislost: ústavnost

- Právní stát nemusí mít ústavu jako samostatnou kategorii
- (Velká Británie a některé další státy)
- Ústavy jako statut státu, ovšem monolog ústavodárce.
- Je součástí ústavní přezkum zákonů?
- Podrobení běžných zákonů ústavě – USA a další státy.
- Není ovšem vůbec nezbytnou součástí řady ctihodných právních států (Švýcarsko, nordické státy, Nizozemsko).
- Oprávnění: obecné soudy, zvláštní ústavní soud. Tyto procedury se vyvinuly postupně.
- Ústavnost jako ohrožení právního státu?! Obecnost základních práv a svobod jako prostor pro soudy a jeho

využití?

Souvislost: nezávislé soudy

- *Já vím, brzy musí přijít soud,
černý záda práva na něm vyhrajou
Boží soud - V polích s bavlnou*
- *(Pole s bavlnou – Rangers / Plavci)*
- Vědomí posvátnosti soudu.
- Sice třeba nikoli dělba moci, ale vázanost před bohy, před přirozeným řádem věcí.
- Nyní však přesvědčení, že je to projev dělby moci.
- Ovšem způsob výběru soudců – politizace nebo určitá představa o správným vlastnostech, dovednostech a znalostech soudců – formace v rámci právního vzdělávání.

Představy 20. století a krize 21. století

- Moderní právní stát.
- Nicméně obrovské přemety během 20. století.
- Rozmach právní regulace.
- Posilování ústavnosti, postupné podrobení.
- Byrokratický stát, judiciální stát.
- Rozmach práv a svobod, někdy ovšem bez sladění a vyladění – příklad zdravotnictví / medicína, poskytovatel zdravotní péče...

Jako požadavek RE a EU na členské státy

3 ES a také RE: požadavek demokratičnosti a právního státu již v 70. a 80. letech 20. století.

Kodaňská kritéria na budoucí členské státy ze střední a východní Evropy (tj. zejména postsocialistické státy): demokracie, svobody.

Pochopitelná kritika polského a maďarského zmocňování se soudnictví pevně zakotvenými vládami-režimy.

Určitý posun a vystupňování: stále konkrétnější ideje v oblasti gender, multikulturalismu a patrně (uvidíme) environmentalismu.

Je to však opravdu jádro právního státu, liberalismu, natožpak demokracie?

Socialismus, post-socialismus

- Socialistické právo.
- Jaké bylo Československo v sovětském bloku?!
- FK: technologií kontinentální právo / pozitivismus
- AV: vyčlenění socialistického práva jiné socioekonomické a politické uspořádání.
- Revoluční „spravedlnost“ versus „socialistická zákonnost“ v jednotlivých socialistických státech a jejich obdobích.
- Různou měrou, leč leckde zplanění (vulgarizace, primitivizace) práva, právního myšlení.
- Postsocialismus: demokratizace, liberalizace (hospodářství, společnosti), ale zároveň problematické

Tuzemské problémy I

- ❏ Dědictví socialismu a post-socialismu, současné problémy..
- ❏ Všeliké, různě důsledné prosazování práva.
- ❏ Právnický při veškerém snažení (není snadné, nevynaloží se tedy vždy) není schopný vysvětlit sobě i klientům, šéfům apod. právo pro konkrétní situace.
- ❏ Nedostatečná pozornost legislativě (na jedné straně časté změny, na druhé straně, její podceňování (ministerstva apod.).

Tuzemské problémy II

- Soustředění se na roli soudů: generační proměny...
- Ale vše nevysvětlí judikatura, ta nevzniká ke všem zákonům a jejich paragrafům pro všechny myslitelné situace.
- Dokonce kdyby byla zpracovaná. „Komentář končí tam, kde začíná problém“. Chybějící hluboká debata ve většině právních odvětví.
- Role právnických fakult – povrchní, resp. robustní vzdělání.

Křepelkova limitovaná adorace Německa

- ❏ Postgraduální zahraniční studium formující vzor (fakultní: studia v Německu – junkeři) (osobní Europa-Kolleg Hamburg - lapání po dechu a žádné oslnivé výsledky)
- ❏ Německo – robustní literatura (jednotlivé žánry) vysvětlující všechny zákony do nejmenších podrobností, pro všemožné myslitelné a stěží myslitelné situace.
- ❏ Soustavné promýšlení Rechtsdogmatik, a také tvorba práva Rechtspolitik. Včetně německého pojetí ústavnosti, základních práv...
- ❏ Předpokládá ovšem kapacitu (fakulty, odbyt časopisů a knih). Náročné a stmelující studium práva...

Další státy a jejich srovnání s Německem

- ❏ Otevřenost: též Rakousko, Švýcarsko, Polsko, Slovinsko (méně již další státy, kvůli jazykové bariéře).
- ❏ Románské velmoci: Francie, Itálie, Španělsko.
- ❏ Ovšem! Všechny tyto a další státy jsou prostě méně silné a jejich právníci méně umanutí a pečliví, takže výsledky jsou pochopitelně méně propracované.
- ❏ Co nenajdeme rozebrané v Německu, nenajdeme nikde...
- ❏ Ovšem ani tato typicky německá pečlivost Německu a Němcům nezabránilo spadnout do pekla nacismu!!! Možná právě naopak... Lidské byly naopak jiné evropské národy.

Co (Velká Británie) a USA?

- ❏ Odlišné pojetí pramenů práva (role precedentů a statutes). V USA zásadní role ústavy. Extrémní politizace justice. Právo bez přiměřenosti. Agresivní a teatrální právníčina.
- ❏ Jiné důrazy právní vědy v USA: empirical legal studies versus Rechtsdogmatik. Import a adorace....kvůli dominanci angličtiny. To nic nemění na prosperitě USA a jejich obrovské technologické, kulturní autoritě ve světě ...
- ❏ Co Velká Británie...?! Pořád v lecčem inspirativní.

Závěr – respekt

- Respekt vůči jiným právním systémům, kulturám a civilizacím.
- S určitým osvíceným řízením mohou prosperovat dlouhodobě státy s rozdílným právem a uspořádáním, mírou svobod a demokracie.